

ZOE GÂRBEA TOMELLINI LA GENOVA. DOR DE CASĂ, FUTURISM ȘI FASCISM

Delia BĂLĂICAN

Riassunto: Zoe Gârbea Tomellini, giornalista romena che visse in Italia, a Genova, pubblicando in entrambi i Paesi dopo il 1906, è una voce distinta della diplomazia culturale bilaterale. Si affidò a una retorica di modernizzazione nella sua corrispondenza stampa, proponendo al pubblico romeno il modello di sviluppo italiano, sia dal punto di vista tecnologico che sociale e politico.

Fu tra le prime giornaliste a segnalare il Futurismo ai romeni, facendo parte del team di traduttori del Manifesto di Filippo Tommaso Marinetti. Da un punto di vista politico, si dichiarò interventista e fascista. Pur non essendo iscritta al Partito fascista, apprezzò i progressi del regime. Non commentò i crimini fascisti, cosa che sarebbe stata difficile, data la censura sulla stampa. Tuttavia, nei suoi scritti apparvero gradualmente accenti ironici verso la propaganda fascista.

Grazie alla sua posizione portuale, Genova ebbe un ruolo speciale nella strategia fascista di rilancio dell'Italia come grande potenza mondiale, un'importanza testimoniata dalle visite del primo ministro italiano nel 1926 e nel 1938. Vera e propria finestra sull'America, da cui partivano lussuosi transatlantici dotati di sistemi di radiocomunicazione inventati da Guglielmo Marconi, Genova fu sottoposta a un accelerato processo di urbanizzazione, con la costruzione dei grattacieli più alti d'Italia, repliche di quelli di New York.

I futuristi consideravano Genova un luogo ideale per trovare ispirazione o organizzare eventi determinanti per il movimento, come la Prima Esposizione Nazionale di Plastica Murale per Costruzioni Fasciste, nel novembre del 1934.

Il modo in cui l'atmosfera genovese dell'epoca fu essenzializzata da grandi nomi della cultura, come Dino Campana o Filippo Tommaso Marinetti, attraverso immagini condivise, conferma il valore documentario del contributo di Zoe Gârbea Tomellini al tesoro memorialistico di Genova. A differenza del discorso politico, la posizione poetica o giornalistica era molto più attenta all'impatto della modernizzazione sulla gente comune. Nella memoria emotiva della giornalista, Bucarest ha sempre avuto un posto importante.

Parole chiave: Zoe Gârbea Tomellini, Dino Campana, Filippo Tommaso Marinetti, Guglielmo Marconi, Benito Mussolini, Romania, Italia, relazioni italo-romene, fascismo, futurismo, Genova, Bucarest.

Orașul modern, adeseori imens, are privilegiul privirii «în secțiune», dincolo de cadrul fizic ce asigură continuitatea temporală și „echilibrează, în mod paradoxal, tendința lui spre dinamism și inovație”¹.

Intensitatea specială a experienței genoveze a fost clasicizată magistral de către poetul Dino Campana (1885-1932)². Imaginii „orașului împărătesc” cu palatele dinspre mare decorate cu arabescuri și „nave-n poala infinitului”, i s-a suprapus actualitatea modernistă: „Din lanțuri scârțâia tot scârțâia / În port în noaptea adâncă și senină macaraua”³. Prin ecoul de elemente redobândite în dimensiunea memoriei devenită viziune destinată să se contopească cu „întregul” memoriei înseși, totul a fost sfărâmat și recompus într-un misticism al mării și iubirii: „Genova, cântă-ți cântul!”⁴.

Orașul reprezintă, mai întâi de toate, „un mecanism de locuire, trăire și descriere a lumii”⁵, devine totodată „un obiect universal al ficțiunii care deschide numeroase perspective imaginației literare, înțeleasă ca «model de enunțare»”⁶, intră însă în sensibilă interferență și cu discursurile politice și construirea ideologiilor ori difuzarea propagandei. Despre aceste ipostaze urbane a scris și Zoe Gârbea Tomellini⁷, contribuind la patrimoniul referitor la memoria orașului, prin filtrarea trăirilor personale în scrisori, dar mai ales prin expunerea evenimentială din paginile de presă. Bucureștiul și Genova au reprezentat pentru jurnalistă cele mai importante orașe ale memoriei afective, între care concurența lui „acasă” s-a manifestat mocnit ori spectacular.

¹ Leonardo Benevolo, *Orașul în istoria Europei*, traducere de Mădălina Lascu, Cuvânt înainte de Jaques Le Goff, 2003, Iași, Editura Polirom, p. 9.

² Dino Campana, *Canti orfici/Cânturi orfice*, Traducere, cronologie, note și îngrijirea ediției de Aurora Firța-Marin, Prefață de Forenza Ceragioli, București, Editura Humanitas, 2017, p. 7.

³ *Ibidem*, „Genova”, p. 216–227.

⁴ Piero Cudini, *Dinamica e figuratività del linguaggio poetico: Ipotesi su Genova di Dino Campana*, „Annali Della Scuola Normale Superiore Di Pisa. Classe Di Lettere e Filosofia”, vol. 8, no. 2, 1978, p. 615–83. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/24304994>. Accesat în data de 12 decembrie 2025.

⁵ Raffaele Cattedra, Anna Madoeuf, *Lire les villes. Introduction. Anna Madoeuf et Raffaele Cattedra. Lire les villes. Panoramas du monde urbain contemporain*, Presses Universitaires Francois-Rabelais de Tours, p.15-30, 2012, Villes et Territoires.

⁶ Pierre Lassave, 2002, *Sciences sociales et littérature. Concurrence, complémentarité, interférences*, Paris, PUF, coll. Sociologie d’aujourd’hui, 243 p.

⁷ Delia Bălăican, «Sorella minore» – începutul diplomației culturale realizate de Zoe Gârbea Tomellini în Italia, în „Revista Bibliotecii Academiei Române”, Anul 10, Nr. 19, ianuarie-iunie 2025, p. 63–104.

„Telefonul mă scoate din fire, ca și ploaia care mă cocoșează. Toate automobilele și motocicletele își încearcă puterea pe strada asta. Seara, din 10 case răsună radio până la 1 și 2, o trupă de lichele cântă ca la Napoli făcând serenade!! Nu degeaba Genova stă în capul listei ca număr de nebuni din Italia. Ce ursită mizerabilă, mamă. De 20 de ani mereu bolnavă, mereu singură sufletește, mereu desgustată și plină de pagube, iar acum bolnavă în halul ăsta de trebuie să mă caut în permanență când vine vara, iar nu știu ce să mă fac...” (Zoe Gârbea Tomellini către mamă, Smaranda Gheorghiu)⁸.

„Baccicia, așezat în pragul ferestrei-balcon din San Remo, cumpără și vinde la telefon douăzeci de piese fumegânde și unsuroase din portul Genovei, fierbând în cazan, nori prea gătiți, în timp ce un soare subțire, de catifea roz, tot în scânteii și sclipiri, se prăvălește ușor peste el, ca să se întindă alături, în netezimi de porțelan, sidefuri verzi, africanisme de Camerun, agave galbene, ciorchini de curmale și plăci lichide ale mării albastre, respirând. (...) Puneți toate acestea laolaltă: eu, în portul Genovei, nu-mi aduc fetița; portul este un imens depozit de catran inundat, ba chiar pisoarul transatlanticelor, unde se face negoț cu bălegar aromatic dintr-o altă lume” (F. T. Marinetti, *Il poema non umano dei tecnicismi*)⁹.

„Sunt foarte fericit a primi mesajul vostru și vă mulțumesc cu toată sincera mea cordialitate.

Trebuie să vă spun că Guvernul, pe care am onoare a-l reprezenta, n-a avut niciodată intenția, nici nu o are de a urma o politică contra lucrătorilor, din contră, eu aș dori să laud poporul muncitor, care nu creează dificultăți guvernului, lucrează și a desființat grevele. S-a mântuit pentru că nu mai crede în utopiile asiatice care ne veneau din Rusia, crede în sine însăși, în lucrul său, crede în posibilitatea care pentru mine este siguranța unei națiuni italiene foarte prosperă.

La această măreție v-ați interesat și voi care veniți dintr-un centru de viață așa de viu ca Genova, sunteți cei mai în măsură a simți toată această frământare de viață nouă, toată această preparațiune a noului destin. (...)

⁸ Biblioteca Națională a României, Fond Saint Georges, P. X. 125, Arhiva Smara Gheorghiu, scrisoare nedată.

⁹ F. T. Marinetti, *Il poema non umano dei tecnicismi*, a cura di Gianni Ferracuti, p. 12, 13, Weimar Caffè 2023 www.ilbolero-diravel.org www.claydscap.com, accesat în data de 20 octombrie 2025.

Nu vă spun fraze care să nu fie meditate și gândite; după două luni de guvern, eu vă spun că dacă revoluția fascistă ar mai fi întârziat încă câteva luni sau poate chiar câteva săptămâni, națiunea ar fi căzut în haos. Tot ceea ce noi facem acum, nu e în fond decât lucru rămas în urmă; să liberăm cetățenii de povara legilor care erau fructul unei politici de demagogie stupidă; să eliberăm Statul de toate superstructurile care îl sufocă, de toate funcțiunile economice pentru care nu e apt; să lucrăm pentru echilibrare, ceea ce înseamnă a învalora lira, ceea ce înseamnă a lua o poziție de demnitate în lumea internațională.

Italia pe care noi dorim să o facem, pe care noi o construim zi cu zi, pe care o vom face, căci aceasta este credința și voința noastră nestrămutată va fi o făptură grandioasă de forță și de înțelepciune. Puteți fi siguri că în această Italie, lucrătorul și toată munca aceea a minții și aceea a brațului va avea precum trebuie să aibă locul cel dintâi”. (Benito Mussolini adresându-se unor delegați ai lucrătorilor din Genova înscrisi în Partidul Fascist, 8 ianuarie 1923)¹⁰.

Aceste citate au intenția de a contura un crochiu al Genovei din preajma celor două războaie mondiale, oraș ce a trecut prin profunde transformări urbanistice, pe care Zoe Gârbea Tomellini îl prezenta românilor ca parte a modelului italian de dezvoltare economică, culturală și socială, gestionat de regimul fascist. Registrele textelor de mai sus – privat, poetic și oficial, – ca într-un caleidoscop, confirmă prin tușele reprezentative ideile și imaginile metamorfozate, de-a lungul timpului, în corespondențele sale de presă.

La nivel personal, reperele futuriste ale orașului – cu automobile, motociclete, telefon și radio, – pe fondul agitației specifice unui mare port, s-au dovedit agasante, dar în articole a rezumat admirația pentru rapida sistematizare și modernizare economică, precum și stabilitatea socială a țării. Ea aduce o observație specială în privința impactului modernizării agresive asupra psihicului locuitorilor din Genova, devenit orașul cu cel mai mare număr de „nebuni” din toată Italia.

Modernizarea accelerată a fost transpusă în cuvinte de vizionarul Filippo Tommaso Marinetti, care a spintecat timpul cu imaginile sale poetice, de la

¹⁰ MAE, Fond 71 Italia – Relația cu România, 1920-1925, vol. 61, f. 21, Raport al ministrului Lahovary către George G. Mărzescu, Ministrul Afacerilor Străine ad-interim; de trimis M.S. Regelui, Prim-ministrului; <https://www.youtube.com/watch?v=jGUmA1cTZxE>, I portuali di Genova ricevuti dal Duce a Palazzo Venezia, accesat în data de 20 octombrie 2025.

modul neînchipuit de a face afaceri prin telefon și până la dezastrele ecologice, provocate de apariția imenselor nave transatlantice, problemă intrată în agenda politicianilor și organizațiilor de mediu, mult mai târziu. Acesta cunoștea îndeaproape potențialul marelui port, a cărui agitație o privise de la fereastra locuinței, în timpul studenției, la Universitatea din Genova, unde absolvise Dreptul, în iulie 1899. Într-un interviu, din 1934, avea să declare:

„Consider Genova un port de o importanță mondială încât rezumă într-un anume mod tot ceea ce poate reprezenta civilizația mecanică, tot ceea ce este mai util, perfecționat și dinamic. Aceste caracteristici comerciale și infinitele dezvoltări practice posibile care derivă din ele sunt în ochii noștri lipsite de orice nostalgie pentru trecut, sunt noile valori inspiratoare. Dar noi, futuriștii, iubim să extragem poezia din ceea ce mulți consideră de necântat, nici demn de poezie sau pictură. Anxietatea traficului comercial, capcanele infinite ale cifrelor inutile, grămezile de mărfuri, trenurile rapide și întregul sistem arterial și venos al afacerilor, depozitele, procentele și cotațiile bursiere; totul este pentru noi o sursă vie de inspirație, atât literară, cât și plastică. După cum puteți vedea, nu ar putea exista un oraș mai potrivit pentru crearea unei reînnoiri”. (Filippo Tommaso Marinetti, interviu în „Corriere Mercantile” din 19 octombrie 1934)¹¹.

Diplomații români de la Roma, de pe poziția lor, au reținut întâlnirea lucrătorilor portuari genovezi, înscriși în Partidul Fascist, din ianuarie 1923, cu premierul. Discursul lui Benito Mussolini reafirma rolul strategic al orașului: un „centru de viață așa de viu ca Genova”, alături de Milano și Roma, care încă din 1915 contribuiseră la revoluția fascistă. Însă respectiva evoluție a orașului includea și mișcările sindicale, pe care le considera încheiate, fapt important în reprezentarea regimului fascist¹². Vizitele din 1926 și 1938 au certificat

¹¹ Filippo Tommaso Marinetti, interviu, „Corriere Mercantile”, 19 octombrie 1934, *apud* Stefano Giordanelli, *L'influenza di Genova nella poetica di Filippo Tommaso Marinetti*, Da Viaggio in Liguria, 17 nov. 2006, <http://www.genovapress.com/Libri/linfluenza-di-genova-nella-poetica-di-filippo-tommaso-marinetti.html>, accesat în data de 5 decembrie 2025.

¹² MAE, *op.cit.*

importanța strategică acordată Genovei de către Benito Mussolini, evenimente cunoscute în presa română prin intermediul Zoei Gârbea Tomellini¹³.

Cazul Genovei a fost special în relația cu politica fascistă și cu futurismul. Totuși, după cel de-al Doilea Război Mondial, a fost primul oraș italian care s-a eliberat singur de fascism, la 25 aprilie 1945¹⁴.

Odată cu „Genova Mare” decisă de Mussolini, prin decretul-lege din 14 ianuarie 1926, ce presupunea anexarea a 19 municipii, cărora le-a șters identitatea, s-au creat condiții favorabile pentru o vastă renovare urbană, axată pe valorificarea zonelor centrale, vizându-se realizarea unei convergențe între nevoile de reprezentare ale regimului, pe de o parte, și interesele clasei de mijloc superioare genoveze, pe de altă parte¹⁵.

Proiectată ca model portuar de relansare economică a țării, o fereastră spre New York, Genova s-a transformat într-un peisaj modern și dinamic care a atras artiștii futuriști.

La șantierele Ansaldo din Genova a fost construită nava amiral a liniei maritime italiene – SS Rex, cu finanțarea statului, iar diversele premiere ale rutei Genova – New York erau menite să demonstreze supremația industrială a fascismului¹⁶. În 1933, SS Rex a câștigat „Panglica Albastră” (*Blue Riband*) pentru cea mai rapidă traversare a Atlanticului spre New York¹⁷. În martie 1933, în timpul voiajului, Guglielmo Marconi a facilitat prima transmisiune radio în direct, de pe o navă în plin ocean. Legătura inventatorului cu New York începuse cu mult înainte de regimul fascist, prin stabilirea primei comunicații

¹³ Delia Bălăican, „Zoe Gârbea Tomellini descriind realitatea fascistă italiană interbelică”, în *Mărturii de istorie și cultură românească*, volum coordonat de Mariana Lazăr, Editura Muzeului Național Cotroceni, București, 2025, p. 193–208.

¹⁴ *Genova 1943-1945. Occupazione tedesca, fascismo repubblicano, Resistenza*, Maria Elisabetta Tonizzi e Paolo Battifora, Rubbettino editore, 2015, 342 p.

¹⁵ Ennio Poleggi, Paolo Cevini, *Genova*, Laterza, Bari 1981, p. 239.

¹⁶ Archivio Luce Cinecittà, *New-York, S.U.A. Il primo viaggio del Rex. Le grandiose accoglienze all'arrivo*, <http://www.cinecittaluce.it>, <https://www.youtube.com/watch?v=ufWc2MTGSr0>, accesat în data de 1 decembrie 2025.

¹⁷ <https://www.nytimes.com/1933/08/16/archives/rex-sets-3-marks-on-voyage-here-liner-due-today-shatters-two.html>, accesat în data de 25 noiembrie 2025.

radio peste Atlantic, în 1901. Numeroase experimente le-a realizat pe iahtul său laborator, *Elettra*, amplasat în apele din apropierea Genovei¹⁸.

Transatlanticele nu erau doar mijloace de transport, ci adevărate „orașe plutitoare”, dotate cu inovații de ultimă oră, menite să demonstreze Americii puterea regimului fascist. Spre exemplu, ideea transformării unui vapor transatlantic în teatru gazdă a unui mare turneu artistic a fost prezentată într-un interviu pe care directorul Operei Carlo-Belice din Genova i l-a acordat Zoei Gârbea Tomellini, în aprilie 1927. Acțiunea era parte a intenției de reformare a teatrul liric italian. Inițiativa aparținuse lui Mario Moccafico, fiind preluată de către Marchizul De la Peirce, Președintele Societății Lloyd Sabando și membru al Camerei de Comerț italo-române din Genova¹⁹.

Însăși Regina Maria a României, în trecerea sa prin Genova, după mulți ani, a admirat, în anul 1933, nava Rex ancorată în port, precum și panorama orașului, arătându-se entuziasmată de schimbările intervenite; a mai vizitat Parcul Municipal, interesându-se de variatele specii de plante cultivate²⁰. Deși se afla într-o călătorie privată, componenta diplomatică s-a remarcat, fiind primită cu respect de către înaltele oficialități locale, senatorul Broccardi oferindu-i flori la sosirea în Primărie, în timp ce numeroși ziariști o așteptau la interviuri. Cotidianul „Il Lavoro” a publicat un articol însoțit de o fotografie a Reginei, pe care i-o dăruise, cu autograf Zoei Gârbea Tomellini. De altfel, familia Tomellini a însoțit-o peste tot pe Regină. Aceasta a dorit să viziteze Palatele Tursi și Bianco, cu pinacoteca²¹:

„Știrea că M. Sa vizitează primăria s-a răspândit imediat. Un public numeros s-a adunat ovaționând-o. Sălile superbului palat, unde Marco Polo și Cristof Columb, navigatorii legendari ai Italiei, stau de straje; unde există cele mai vechi atestate ale stăpânirii glorioasei republici genoveze, ca și scrisorile lui Columb și vioara lui Paganini, au fost rând pe rând admirate de M. Sa. Ca amintire a acestei vizite, d. senator Broccardi – un sincer prieten al țării noastre – a oferit M. S. Reginei, un

¹⁸ <https://www.fgm.it/en/marconi-en/biography.html>, accesat în data de 25 noiembrie 2025.

¹⁹ „Viitorul”, Anul 20, Nr. 5747, sâmbătă 23 aprilie 1927, p. 1.

²⁰ „Il Lavoro”, Anno XXXI, Nr. 101, sabato 29 aprile 1933, p. 3.

²¹ *Ibidem*.

volum de mare valoare, căci nu există în comerț, asupra lui Cristofor Columb, publicat de municipalitatea Genovei în memoria marelui ei concetățean”²².

Urbanizarea Genovei a fost spectaculoasă, cu construcția de zgârie-nori, precum Torre Piacentini, care a fost inaugurat în 1940, la data respectivă fiind cel mai înalt din Europa, iar din perspectiva stilului arhitectonic încadrându-se într-un „modernism înrădăcinat”, o mediere între futurism și tradiție²³. Discursul public era înțesat de accente naționaliste, ziarul „La Stampa”, din 6 septembrie 1932, încerca să delimiteze zgârie-norii americani de „turnurile” italiene, numite astfel tocmai pentru a semnala eforturile regimului fascist de a încadra realizările tehnice în tradiția italiană²⁴.

În noiembrie 1934, orașul Genova a găzduit *Prima Expoziție Națională de Plastică Murală pentru Construcții Fasciste*, inaugurată de către ministrul învățământului, sub auspiciile lui Benito Mussolini²⁵. Artiști de renume precum Enrico Prampolini au folosit zidurile orașului pentru a crea opere care celebrau forța regimului prin limbaje plastice noi, rupte de tradiționalism.

Zoe Gârbea Tomellini, atentă la evenimentele orașului, a semnalat evenimentul în presa română, subliniind și cu acest prilej valabilitatea modelului italian de dezvoltare, demn de urmat și în România:

„Onoarea făcută Genovei de a fi considerată ca orașul cel mai susceptibil de transformări fundamentale atât în arhitectură cât și în arta decorativă, ca și

²² „Universul”, Anul 50, Nr. 119, vineri 5 mai 1933, p. 7.

²³ Aristotle Kallis, *Futures Made Present: Architecture, Monument, and the Battle for the ‘Third Way’ in Fascist Italy*, „Fascism”, Special Issue: „Architectural Projections of a ‘New Order’ in Interwar Dictatorships”, Amsterdam University Press, May 2018, Nr. 7, 2018, p. 45-79, DOI 10.1163/22116257-00701004.

²⁴ Rachel K. Cook, *Fascist Constructs: Economics, Aesthetics, and the Making of a New Via Roma in Turin*, A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Italian Studies in the Graduate Division of the University of California, Berkeley Committee in charge: Professor Mia Fuller, Chair Professor Barbara Spackman, Professor Dylan Riley, Spring 2023, p. 60, https://escholarship.org/content/qt6dd345df/qt6dd345df_noSplash_c037407d0d61203e349a5353ec3ef82e.pdf, accesat în data de 13 decembrie 2025.

²⁵ <https://patrimonio.archiviuluce.com/luce-web/detail/IL5000016452/2/il-ministro-educazione-nazionale-inaugura-prima-mostra-plastica-murale-l-edilizia-fascista.html&jsonVal=>, accesat în data de 15 decembrie 2025.

facilitările feroviare făcute tuturor pentru a o vizita, – modă italiană care s-ar putea adopta și la noi – m-a făcut să încerc a pricepe mai adânc această artă care ca principiu mă exaltase la început. Căci cu melancolie constat că primele articole despre futurism eu le-am scris la „Viitorul”, și tot eu am convins pe simpaticul creator al acestei mișcări să vie să cunoască România de care a rămas încântat”²⁶.

Filippo Tommaso Marinetti a vizitat într-adevăr România, în mai 1930, și a susținut o seamă de conferințe de susținere a futurismului, precum cea de la Academia Comercială, din 12 mai 1930 – „Futurismul mondial”²⁷; apoi cea din 15 mai 1930, inspirată din actualitatea românească – „Focul sondei de la Moreni”²⁸; a recitat poezii, fiind invitat de către Alexandrina Cantacuzino, la o întâlnire feministă²⁹; la Academia Română, a fost primit în data de 16 mai 1930³⁰; a vizitat-o în 21 mai 1930 pe Smara Gheorghiu, mama Zoei Gârbea Tomellini³¹. Conferințele s-au bucurat de entuziasmul publicului român, încântat de ideile îndrăznețe prezentate de fondatorul futurismului:

„Mașina a devenit azi un dominator. Înainte artistul era împărțit între muzeu și viață. A sosit avangarda celor ce au renovat sensibilitatea, lărgind terenul de creație, cu aspecte cu totul nouă. (...) Noi am glorificat Marea divinitate a vitezei, tinerețea, optimismul, îndrăzneala, desființând cultul amintirii. Ritmul lumii s-a accelerat. Creierul are nevoie de mișcare continuă. Aceasta e igiena lui indispensabilă, pentru a nu mai fi supus amintirii, suferinței, pesimismului și tristeții. Să dăm o infinită încredere vieții. Am cântat prea mult pe strămoși. Viitorul rasei noastre stă în sensibilul rezervor de forțe colorate care e Mediterana. E un orgoliu național pe care-l glorificăm. Istoria ne învață greșeli; să renunțăm la trecut. Să renunțăm la nostalgie, la finețe. (...) Ca orice mare realitate, futurismul se întinde sugestionând. Futurismul literar e altceva decât cel politic. Arta să fie biciul dătător de optimism. Peste 10 ani formulele noastre vor părea antediluviene. Să găsim formula geniului artificial. Ținta noastră e puterea fericirii”³².

²⁶ „Universul”, Anul 51, Nr. 355, duminică 30 decembrie 1934, p. 2.

²⁷ Idem, Anul 48, Nr. 105, duminică 11 mai 1930, p. 11.

²⁸ Idem, Anul 48, Nr. 111, luni 19 mai 1930, p. 2.

²⁹ Idem, Anul 48, Nr. 113, joi 22 mai 1930, p. 2.

³⁰ Idem, Anul 48, Nr. 108, vineri 16 mai 1930, p. 9.

³¹ Idem, Anul 48, Nr. 112, miercuri 21 mai 1930, p. 4.

³² Idem, Anul 48, Nr. 107, joi 15 mai 1930, p. 2.

Presa din România a oferit informații despre mișcările artistice din Italia, cât și despre situația politică internă și raportarea la contextul european și efortul de re poziționare în rândul marilor puteri ale lumii. Dacă în artă futurismul promova o reînnoire absolută, fascismul promitea prosperitate și afirmarea orgoliului național. Ceremonialul, aura de misticism, toate puneau în evidență realizările regimului.

Vizitele lui Benito Mussoloni la Genova au fost făcute cunoscute în România, prin articolele trimise de către Zoe Gârbea Tomellini, care a notat complexitatea evenimentelor. Prima vizită a fost relatată în ziarul „Viitorul”, din 4 iunie 1926³³:

„Genova e numită «superba» pentru mândria cu care în timpul glorioasei sale Istории a voit să domnească peste mări și țări, pentru orgoliul cu care singură și-a croit soarta! Mussolini, cu acea rafinată sensibilitate care-l caracterizează, n-a venit printre acești lupi de mare, printre acești comercianți realiști și practici decât după ce Fascismul s-a afirmat ca o mișcare cu fond idealist, dar cu un program bine definit. El a trezit toate conștiințele și toate forțele active ale acestui neam pe care o propagandă socialistă fără frâu îl depărtase de la tot ce e sfânt și mare; el a oprit nebunia bolșevică, el a valorizat victoria, el a făcut în 4 ani ceea ce guvernele lui Giolitti nu realizaseră în 30 de ani!”³⁴

În perioada 3 - 9 mai 1938, Adolf Hitler a vizitat Roma, trasând împreună cu Benito Mussolini Axa Berlin – Roma, discursurile lor fiind radiodifuzate în ambele emisfere³⁵. Mussolini a explicat semnificația întâlnirii cu cancelarul german, câteva zile mai târziu, la data de 14 mai 1938, în discursul susținut la Genova, într-o atmosferă grandioasă, în prezența a 300 000 de oameni:

³³ „Viitorul”, Anul 19, Nr. 5475, vineri 4 iunie 1926, p. 1–2.

³⁴ Idem, Anul 19, Nr. 5475, vineri 4 iunie 1926, p. 1–2.

³⁵ „Curentul”, Anul 11, Nr. 3688, miercuri 11 mai 1938, p. 12; Delia Bălăican, „Zoe Gârbea Tomellini descriind realitatea fascistă italiană interbelică” ...; Matteo Fochessati, „1938: Mussolini's visit to Genoa and its architectural heritage”, în *The Routledge Companion to Italian Fascist Architecture*, p. 423–434, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429328435-40/1938-mussolini-visit-geoa-architectural-heritagematteofochessati?context=ubx&refId=d7e007e7-8fc6-45ec-8252-fc4d22a342ca>, accesat în data de 20 decembrie 2025.

„Azi două lumi, cea romană și cea germanică, se află în contact imediat. Colaborarea între cele două revoluții menite să dea tiparul lor acestui secol nu poate să fie decât rodnică. Aceasta este semnificația primirii făcute Cancelarului Reichului de către poporul italian³⁶.

Pentru Zoe Gârbea Tomellini³⁷, dincolo de metafora topografică a înstrăinării și a contaminării dintre spațiul exterior și cel interior, redusă la un cufăr în care a adunat articolele și conferințele de o viață, adevărate ancore diplomatice între Italia și România, Genova a reprezentat cadrul complicat al construirii carierei:

„Dragă mamă, Îți mai scriu o dată, mai întâi spre a-ți trimite poza lui Răducu ca locotenent în artileria contra(a)eriană și apoi pentru a-ți repeta pentru a suta oară că orice aș vrea să fac e imposibil. Trebuie să stau aici unde am treabă în toate felurile. După 20 de ani am reușit cel puțin să adun într-un cufăr toate ziarele cu propaganda ce am făcut pentru Italia și pentru România, deși nu există zi de la Dumnezeu să nu mă supăr până cad iar la pat”³⁸. (10 iunie 1940).

Corespondența către mamă, în ciuda faptului că este o tumultoasă mărturie a suferinței, tristeții, singurătății, chiar a sărăciei, lamentația nu migrează spre aparițiile publice, cu toate că întreaga viață a avut sentimentul că munca nu i-a fost recunoscută suficient, deși cariera ei începuse prin a fi decorată de către Regele Ferdinand, la 22 octombrie 1920, cu medalia „Bene Merenti”, pentru învățământ clasa I, ca recompensă a „serviciilor aduse prin propagandă făcută în Italia”³⁹. O altă dificultate resimțită a fost practicarea jurnalismului de către o femeie, aspect amintit în interviurile luate lui Benito Mussolini: „Cunoșteam ironia și ușoarele prevențiuni ce E. S. are contra femeilor care scriu, cum și

³⁶ Idem, Anul 11, Nr. 3694, marți 17 mai 1938, p. 7.

³⁷ Delia Bălăican, «*Sorella minore*» – începutul diplomației culturale realizate de Zoe Gârbea Tomellini în Italia ...

³⁸ Biblioteca Națională a României, *op.cit.*, scrisoare din 10 iunie 1940 .

³⁹ „Monitorul Oficial”, Nr. 175, 11 noiembrie 1920, p. 6312.

formidabilul său spirit polemic”⁴⁰ sau Guglielmo Marconi, deși acesta din urmă se dovedise agreabil și amabil:

„E greu de redat o conversație în care unul n-ar vrea decât să asculte și celălalt, probabil, și din cauza aridității subiectului și din justificata neîncredere în femei-ziariste care să priceapă ceva din vasta chestiune a radiofoniei și a razelor ultra-scurte – caută să fie cât mai clar și cât mai... scurt!”⁴¹

În condițiile în care se considera o fire timidă, reușea să se stăpânească, bucurându-se de succes la public, având în vedere că ziarele epocii amintesc de o prezență numeroasă la conferințele sale, spre exemplu, la Genova, în februarie 1931, după relatările din cotidianul „Universul”, a avut peste 1500 de auditori, oficialități și nu numai, în Aula Magna a Academiei de științe economice și sociale, sub auspiciile Camerei de Comerț italo-române, unde a susținut o conferință despre: „Poporul român”, urmată de reprezentarea filmului românesc „România de azi”⁴². Și ziarul „Lupta” a evidențiat succesul din Genova, orașul unde locuia Zoe Gârbea Tomellini, de la conferința din februarie 1931:

„D-na Tomellini a expus cu multă bogăție de imagini trecutul și prezentul țării noastre și accentul său de caldă sinceritate și patriotism înfocat, a entuziasmat auditoriul compus din elita genoveză care mai avuse în trecut ocazia să aprecieze arta superioară de conferențiară a compatriotei noastre”⁴³.

Muncind din răspuțeri, în afara maternității, nu s-a considerat răsfățată de soartă, după cum se confesa mamei la data de 10 ianuarie 1939:

„Ce să-ți scriu, mamă dragă? Fac planuri peste planuri. Nimic să mă încântă, decât aceleași rare satisfacții de amor propriu; n-am putere să adun și să public căci trebuie un efort prea mare. M-aș duce și iar m-aș duce, dar peste tot e cheltuială și mâncare proastă. Citesc puțin și mă doare capul, îmi amorțesc mâinile când scriu, în fine, vai de om!”⁴⁴

⁴⁰ „Îndreptarea”, Nr. 136, 16 iunie 1927, p. 3, Zoe Gârbea Tomellini, *Scrisori din Italia. O audiență la Duce*.

⁴¹ „Universul”, Anul 50, Nr. 262, sâmbătă 15 octombrie 1933, p. 7.

⁴² Idem, Anul 49, Nr. 47, vineri 20 februarie 1931, p. 8.

⁴³ „Lupta”, Anul 10, Nr. 2788, 22 februarie 1921, p.

⁴⁴ Biblioteca Națională a României, *op.cit.*, scrisoare din 10 ianuarie 1939.

Unul dintre puținele momente de autoreferențialitate făcute publice în articolele sale, a fost evocat în contextul ajutorului pe care i l-a dat aviatorului Zorileanu, în ultimele sale zile de viață la Genova. Peste ani, s-a ocupat de păstrarea memoriei acestuia, prin ridicarea unei statui și prin organizarea și participarea la conferințe dedicate.

Drama Primul Război Mondial fusese amplificată de situația sanitară înrăutățită de izbucnirea gripei spaniole. Astfel, cum s-a întâmplat în viața tuturor contemporanilor, Zoe a fost obligată să îngrijească singură de fiul minor, soțul fiind mobilizat pe front. Însă a fost constrânsă să îndure xenofobia localnicilor:

„Era prin 1918 – n-aș putea preciza bine, căci multe s-au mai petrecut de atunci – dar știu precis că era pe vremea lui Mackensen, pe vremea gripei spaniole de după războiu, și a primelor greve bolșevice din Italia. Eram singură – soțul meu era încă pe front – și cu un copil mic, străină și necunoscând aproape pe nimeni în orașul cel mai refractar și mai puțin accesibil pentru cei ce nu sunt „genovezi”.

Ce să pot face eu, o biată „Străină”, suspectată ca orice străin în timp de războiu, mai ales că bolnavul stăruia să-l, bag într-un spital militar?”⁴⁵

Dorul de casă nu i s-a aplatizat decât târziu. După regret: „Am greșit ... Mi-am stricat tot norocul”, afirmație făcută în 29 august 1932⁴⁶, au urmat resemnarea și acomodarea, pe fondul neputinței. Întoarcerea acasă îi revenea în minte la fiecare criză domestică mai violentă, dar dificultatea inițierii divorțului din pricina fragilității stării de sănătate, temerile materiale, precum și dorința de a avea o familie, și de dragul fiului, au determinat-o să rămână la Genova.

„La București și în țară nu voi mai sta niciodată că mi s-a scurtat ața rău, iar Radu, de va fi doctor, va fi greu să mai vie prin țară, ocupată cum e lumea pe aici”. (23 februarie 1933); (...) „Să mă hotărâsc să viu de tot acasă cu ce să stau mai ales pe timpurile ce vor veni?”. (23 septembrie 1940).⁴⁷

⁴⁵ „Universul”, Anul 55, Nr. 46, miercuri 16 februarie 1938, p. 5.

⁴⁶ Biblioteca Națională a României, *op. cit.*, scrisoare din 29 august 1932.

⁴⁷ *Ibidem*, scrisori din 23 februarie 1933 și 23 septembrie 1940.

Una dintre modalitățile de a păstra legătura cu țara a fost găzduirea românilor în casa lor de la Genova. Contemporanii au evocat în memoriile lor această artă a ospitalității familiei Tomellini și bucuria reînnodării legăturilor românești, la fiecare întâlnire cu compatrioții.

Nicolae Iorga, marele istoric român, care documentase istoria relațiilor medievale dintre porturile dunărene Chilia și Cetatea Albă cu portul Genova, în lucrarea: *I Genovesi nel Mar Nero*, își amintea cu plăcere de zilele petrecute la Genova, în compania familiei Tomellini:

„Între aceste călătorii se așază, încă din 1924, călătoria la Genova vechilor și spornicelor mele studii, unde totdeauna m-a așteptat cu prietenie dna. Tomellini, Româncă măritată cu un așa de distrat și de simpatice medic și profesor la Universitatea de acolo, care numai a disecator legist de cadavre cu cântec nu seamănă. Primit acolo cu o deosebită afecțiune, am căutat să amintesc la Universitate vechile noastre raporturi cu nobila cetate italiană avându-și contoarele la Chilia și la Cetatea-Albă, trimițându-și negustorii de clopote și piper de la Pera Constantinopolei la Suceava secolului al XV-lea. Un rezumat al cuvântării a apărut într-o publicație locală sub titlul de *I Genovesi nel Mar Nero*”⁴⁸.

Radu Rosetti (1977-1949), general, istoric, membru al Academiei Române, contestat ulterior pentru concepțiile sale antisemite, a fost, la rândul său, călător în Italia. Printre vizitele de la Roma, Veneția, Napoli, Milano, Florența, Assisi ori orașele siciliene Palermo și Taormina, s-a numărat și Genova, unde a vizitat, negreșit, familia Tomellini, ocazie cu care a expus o altă etapă din viața gazdelor, corespunzătoare anului 1938. Caracterizarea făcută Zoei Gârbei Tomellini poartă amprenta limbajului antisemit și naționalist extremist:

„Pentru un anume cerc bucureștean, un popas la Genova fără o vizită la consulul nostru Tomellini, care e și medicul legist al celui mai mare port al Italiei, nu se concepe.

În ospitaliera lor casă de pe Circonvallazione di Mare, din via Aquarone 7, dl. și d-na. Tomellini primesc pe români, cu frățescă dragoste. Nu se simt îndatorați din cauza postului onorific pe care-l ocupă soțul, ci

⁴⁸ Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost – III Spre înseninare*, București, Editura N. Stroilă, 1934, p. 119–120.

pentru că ne iubesc într-adevăr, d-na Tomellini fiind de origine română – Oița noastră – una din fiicele mamei Smara, în publicistică Zoe Gârbea Tomellini.

În tinerețea lui, consul nostru, pe-atunci student, a venit cu asociația Corda Frates să ne vadă țara, și din tot ce-a admirat, inima lui s-a lipit mai mult de țigăncușa cu ochi aprinși, tipul româncei brune de la noi, pe care și-a făcut-o tovarășă de viață.

Radu, flăcău frumos, azi medic și el la Genova, a fost produsul cel mai reușit al acestui amestec de sânge italo-român.

Desigur că ați citit cu toții interesante articole publicate în cursul anilor și iscălite Zoe Gârbea Tomellini, în care talentata scriitoare informează publicul în gazetele noastre despre evenimentele din Italia. Același lucru îl face d-sa, și tot de-atâta timp, în ziarele italiene, punând la curent pe cei din peninsulă, totdeauna cu aprecieri măgulitoare, cu întâmplări din regatul de la gurile Dunării.

Sunt neprețuite serviciile aduse țării noastre de această vrednică femeie.

Tizul meu, d-rul Tomellini junior a făcut studii cu perspectiva să ia într-o zi locul tatălui său ca medic legist al orașului Genova.

A trebuit să-și schimbe specialitatea, fiindcă cu regimul ăsta fascist «nu mai e chip de mâncat o pâine»; au scăzut crimele și sinuciderile în așa proporție, că funcția medicală de auxiliar al Parchetului, aproape că trebuie să fie desființată în Italia!»⁴⁹

Radu Rosetti a concentrat în articolele de presă elementele definitorii ale orașului Genova: grandoarea clădirilor, dinamismul imprimat de port și nelipsite macarale, precum și cântecele marinarilor:

Iată-mă și printre străzile strâmte și întunecoase din preajma vechiului port, cu casele de mai multe ori centenare, – în contrast cu impozantele edificii moderne – lăsate parcă dinadins de opulenta capitală a Liguriei, ca să se vadă progresul edilitar, în partea cea mai caracteristică a orașului, în dreapta cu zgomotul și mișcarea macaralelor de pe vapoare, în stânga cu forfoteala mulțimii și cântecele marinarilor de prin restaurantele mărginașe:

⁴⁹Radu D. Rosetti, *Instantanee turistice*, București, Colecția „Universul Literar”, Tipografia Universul, [1939], p. 87.

San George, Lido, Delle Donne, etc... Omarii, stridiile și peștii din vitrinele birturilor îndeamnă la consumație⁵⁰.

Coordonata futuristă nu a fost accesată des de către Zoe Gârbea Tomellini în corespondențe, neaderând la anarhismul proclamat de mișcare, la caracterul bizar, excentric și utopic⁵¹, cu toate că a facilitat accesarea curentului în România, după cum aminteam mai sus, grație și prieteniei mamei sale cu Filippo Tommaso Marinetti⁵². Prezența avangardei italiene va fi implicată discursului său, cu relatările despre modernizare prin progresele tehnice ce imprimau societății caracterul futurist: viteza automobilelor, prezența motoscafelor, a submarinelor, inaugurarea noilor gări, apariția telefonului, inventarea radioului: „Cine mai cugetă la timpul când nu exista invenția lui Marconi și când o călătorie pe mare însemna să nu mai știi ce se întâmplă în lume?”⁵³

La Genova, avusese ocazia să îl cunoască pe omul de știință, cu ajutorul senatorului Broccardi, primarul orașului, în contextul în care Guglielmo Marconi, președinte al Academiei Italiei, a fost numit cetățean de onoare al orașului. Cu prilejul evenimentului, Zoe Gârbea Tomellini a reușit să obțină un interviu cu inventatorul⁵⁴. Anterior, Guglielmo Marconi, în 1930, din portul Genovei, aprinsese circuitul electric spre a lumina Expoziția din Sidney, în Australia⁵⁵. Cu ajutorul inginerilor genovezi inventatorul și-a construit aparatele necesare cercetărilor, evidențiind faptul că fusese demonstrat că razele ultracurte depășiseră câmpul optic; în respectiva lună reușiseră comunicațiile la distanța de 150 de mile. Intențiile apropiate erau eliminarea paraziților din transmisiunile radio. Dorința impetuoasă a lui Guglielmo Marconi era aceea de a face din radio „un adevărat instrument de cultură universală”. Vizionar fiind, a afirmat că televiziunea urma îndeaproape radioului în această direcție: „Postul

⁵⁰ „Universul”, Anul 55, Nr. 336, vineri 9 decembrie 1938, p. 1–2.

⁵¹ Delia Bălăican, „The Futurist City and Romanian Rhetoric by Zoe Gârbea Tomellini, in 1938”, *Beauty and the Built Landscape Week. International Urban Design Congress, June 17-19, 2025, Viterbo*.

⁵² Mădălina Lascu, *Craiova, poarta de intrare a avangardei europene pe teritoriul românesc? Noi precizări privind pătrunderea futurismului în România*, în „Caietele Avangardei”, Nr. 1, 2013, p. 16–22.

⁵³ „Universul”, Anul 50, Nr. 337, sâmbătă 9 decembrie 1933, p. 7.

⁵⁴ Idem, Anul 50, Nr. 262, sâmbătă 15 octombrie 1933, p. 7.

⁵⁵ „Viitorul”, Anul 23, Nr. 7005, duminică 14 iunie 1931, p. 1–2.

de la Vatican de transmisiune e absolut autonom și comunicările sunt perfecte. Dar cum am spus trebuie să avem răbdare... Căci și televiziunea poate fi mai aproape”⁵⁶. Întrebat dacă a fost în România, cu regret a răspuns că nu, deși avusese invitații de la prietenii români, însă fusese prezent la inaugurarea Școlii române de la Roma – Accademia di Romania. Ziarista i-a adresat invitația de a susține o conferință în București, la Fundația universitară Carol, iar în final, a obținut spre publicare, în ziarul „Universul”, o fotografie a protagonistului împreună cu soția și fiica Electra, al cărei nume îl purta yahtul de pe care își realiza cercetările. Ziarista a subliniat în materialul său impactul puternic al invențiilor lui Marconi, SOS-ul pe mare fiind foarte important pentru navigatori⁵⁷.

Câțiva ani mai târziu, impresionată de neașteptata moarte a lui Guglielmo Marconi, la 20 iulie 1937, într-un ferpar – *Marconi – omul...* – apărut în ziarul „Ordinea”, a făcut o interesantă referire la propagandă și contrapropagandă ca efecte ale radioului, utilă în analiza pragmatică a discursului său și reconstituirea raportului cu propaganda fascistă, în complexitatea contextului politic respectiv:

„Am urmărit apoi cu pasiune toate realizările geniale ale lui Marconi care a descoperit radio spre fericirea și spre disperarea omenirii, care niciodată nu și-ar fi închipuit că aceeași invenție care servește cultura în cel mai înalt grad, poate fi și instrumentul formidabil de propagandă și contrapropagandă, așa cum s-a dovedit în Spania sau în Rusia! Universul a devenit sonor grație lui, dar și barierele dintre națiuni au fost doborâte, iar invențiunile cari vor decurge în viitor din magica lui intuițiune, vor răsturna toate legile firii”⁵⁸.

Teama de comunism și criza economică mondială gestionată deficitar de guvernele democratice au favorizat ascensiunea regimului fascist, idealizat ca soluție de guvernământ în anii 1920-1930, ignorându-i-se, cu mici excepții, laturile dictatoriale și genocidale⁵⁹. Glisarea spre promovarea fascismului de

⁵⁶ „Universul”, Anul 50, Nr. 262, sâmbătă 15 octombrie 1933, p. 7.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ „Ordinea”, Anul 6, Nr. 1620, vineri 6 august 1937, p. 2.

⁵⁹ Spencer M. Di Scala, *L'uomo che fece il fascismo. Mussolini e l'ascesa del populismo*, Roma, Castelvechi Editore, 2022, p. 8; Delia Bălăican, „Zoe Gârbea Tomellini descriind realitatea fascistă italiană interbelică” ...

către Zoe Gârbea Tomellini poate fi pusă pe seama dorinței de a-și asigura parțial independența financiară ori a constrângerilor redacțiilor italiene politizate și a cenzurii, dar dincolo de toate, modelul economic și social italian impus de fascism, neignorând carisma lui Mussolini la public, a convins familia Tomellini:

„Dacă n-aș judeca de cât după orașul meu – Genova – care în câțiva ani s-a transformat cu desăvârșire tăind munții cu dinamită și făcând străzi cu câte cinci-șase palate cu multe etaje, numai în câteva luni pe unde nu gândeai, și legându-le cu scări, cu ascensoare, cu funiculare de centru, și tot ar fi minunat. Se fac galerii și tuneluri, se acoperă râuri, se croesc bulevarde, se fac parcuri pe unde cu câteva luni mai devreme nu vedeai decât locuri parcelate. E un fel de râvnă, de întrecere, de nevoe de a cheltui toate energiile, pentru a câștiga timpul pierdut în amorțeala de mai'nainte, în anii în cari politica otrăvea sufletele cu discuții searbede și inconcludente, iar teoriile desmățate duceau la ruină națiunea! Toată lumea muncește pe capete aici; aceasta e formula fascistă care a avut puterea magică de a pune frâu grevelor nesfârșite și toți banii cari se iau de la popor prin impuneri severe, servesc tot poporului. Șomajul e redus mult grație lucrărilor uriașe de cari se vorbea de ani de zile, dar pe cari nimeni n'avea curajul să le înfrunte. Transformarea multor mlaștini în pământ arabil numită «bonifica integrale», apeductele, lacurile artificiale pentru energia electrică, poduri, cilindrea șoselelor, electrificarea tuturor rețelilor, fără a vorbi de reparări de biserici și monumente mai totdeauna avariate de cutremure de pământ, de școli de aziluri, de spitale, constituiesc probele că milioanele adunate de vistierie se cheltuiesc până la ultimul ban pe opere bune»⁶⁰.

Dorința ei de transfer al competitivității economice către societatea românească este cel mai bine demonstrată de inițiativa creării la Genova a Camerei de comerț italo - române, inaugurată la 24 aprilie 1922, în prezența a numeroși oficiali români, inclusiv premierul Ion I. C. Brătianu și italieni, precum industriașul Attilio Bagnara, devenit președinte al noii instituții ⁶¹.

Acest argument al bunăstării italiene și economiei în ascensiune s-a diluat treptat, mai ales în proximitatea celui de-al Doilea Război Mondial, când

⁶⁰ „Viitorul”, Anul 22, Nr. 6522, miercuri 6 noiembrie 1929, p.1.

⁶¹ Idem, Anul 16, Nr. 4243, 6 mai 1922, p. 2; Delia Bălăican, «*Sorella minore*» – începutul diplomației culturale realizate de Zoe Gârbea Tomellini în Italia ...

incertitudinea și instabilitatea materială s-au accentuat, în condițiile în care Luigi Tomellini nu era înregimentat în Partidul Fascist și, în consecință, nu beneficia de eventualele privilegii ale sistemului, după cum îi povestea mamei, la 6 noiembrie 1938:

„Leafă de nicăieri, crime nu se mai întâmplă deloc și dacă nici de operat nu mai are voie să se ocupe, ce-o să mâncăm? Crede-mă, dragă mamă, că viața asta incertă de aici mă omoară. Nefiind înscris în partid nici nu poate pretinde altceva și cu toți prietenii ce îi avem, nu putem cere nimic, altă slujbă, fiindcă e interzis. Eu stau și nu știu ce să hotărâsc.”

În șirul inflexiunilor biografice, stabilirea în Italia, cu mutarea de la Milano în orașul portuar Genova, a fost determinantă. Personalitatea i-a fost gravată, totodată, de trauma transgenerațională suferită de femeile din familie⁶², de întâlnirea, prin intermediul mamei, cu Marinetti⁶³ și imposibilitatea ignorării prezențelor futurismului în societate⁶⁴, apoi de contextul general impus de Mussolini prin regimul fascist⁶⁵.

Pentru noi, cei de astăzi, freamătul Genovei, cu tot felul de construcții și inaugurări, amplificat de manifestările propagandei fasciste, se poate reconstitui prin intermediul înregistrărilor video din arhiva Cinecittà – Luce Archivio⁶⁶, atmosferă pe care Zoe Gârbea Tomellini a reușit să o transmită prin intermediul corespondențelor de presă scrise, de multe ori, într-un stil cinematografic.

⁶² Biblioteca Națională a României, *op.cit.*; Alina Siminiceanu, *Smara Gheorghiu în Arhiva Istorică a Colecțiilor Speciale ale Bibliotecii Naționale a României, în Revista Bibliotecii Naționale a României*, Anul 15, Nr. 1-2, 2009, p. 29–45.

⁶³ Mădălin Lascu, *Imaginea orașului în avangarda românească*, București, Editura Tracus Arte, 2014, p. 120.

⁶⁴ Delia Bălăican, „The Futurist City and Romanian Rhetoric by Zoe Gârbea Tomellini, in 1938” ...

⁶⁵ Delia Bălăican, „Zoe Gârbea Tomellini descriind realitatea fascistă italiană interbelică” ...

⁶⁶ <https://archivio.fondazioneansaldo.it/s/1/media/11622>,

<https://archivio.fondazioneansaldo.it/s/1/media/11646>, accesat în data de 20 iunie 2025.

Filmele de arhivă culminează cu vizitele lui Mussolini la Genova⁶⁷, în 1926⁶⁸ și 1938⁶⁹, evenimente despre care, de asemenea, Zoe Gârbea Tomellini a relatat în presa română.

În întreaga sa carieră a militat pentru o apropiere a relațiilor dintre România și Italia, propunându românilor modelul italian de efervescență culturală și exemplul italian de dezvoltare accentuată economică și devenind, în egală măsură, o prezență românească activă prin conferințele susținute în orașele italiene și articolele publicate în presa din Genova și din toată țara.

Vocea Zoei Gârbea Tomellini este specială în documentarea epocii respective și prin prisma faptului că era unicul jurnalist român acreditat în orașul reprezentativ pentru regimul fascist și manifestările futuriste – Genova, comparativ cu capitala Roma, unde, de altfel, se afla și Ambasada României în Italia, iar aparatul administrativ și de comunicare era mai numeros.

Delia BĂLĂICAN
Biblioteca Academiei Române

⁶⁷ <https://archivio.fondazioneansaldo.it/s/1/media/12358>, accesat în data de 20 mai 2025.

⁶⁸ <https://patrimonio.archivio.senato.it/inventario/scheda/giuseppe-salvago-raggi/IT-SEN-091-000555/visita-mussolini-genova-1>, accesat în data de 20 mai 2025.

⁶⁹ <https://patrimonioacs.cultura.gov.it/patrimonio/da3fe152-90b0-4616-9323-752f6c1f90c0/81394-benito-mussolini-nel-maggio-1938-a-genova-visita-il-porto-e-presente-gal>, accesat în data de 20 octombrie 2025.